

Економіка

УДК 685.1

Ничипорчук Тетяна Олегівна

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Ничипорчук Татьяна Олеговна

магистр

Киевского национального университета технологий и дизайна

Nychporchuk Tetiana

Master of the

Kyiv National University of Technologies and Design

Коваленко Дмитро Іванович

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

Коваленко Дмитрий Иванович

кандидат экономических наук, доцент

доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Kovalenko Dmytro

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of

Finance and Financial and Economic Security

Kyiv National University of Technologies and Design

**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИКО-
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ**

ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ENTERPRISE FINANCIAL SECURITY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

Анотація. У статті розглянуто особливості теоретико-методичних аспектів фінансової безпеки підприємств. Теоретико-методологічною основою дослідження є сучасні теорії, концепції, гіпотези управління підприємством. Використано компаративний аналіз. Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Доведено, що фінансова безпека підприємств забезпечує високий рівень фінансової безпеки національної економіки. Здійснено контент-аналіз українських наукових публікацій за період 2017-2021 роки у сфері предметної області. Визначено основні особливості дефініції «фінансова безпека підприємства»: забезпечує рівновагу та стабільне фінансове становище; сприяє ефективній діяльності підприємства; дозволяє визначити проблемні сфери діяльності підприємства на ранніх стадіях; нейтралізує кризу і запобігає банкрутству. Визначено ключові елементи стабільності системи фінансової безпеки підприємств. Констатовано, що система фінансової безпеки конкретного підприємств передбачає диференційований рівень кількісних та якісних параметрів захисту своїх фінансових інтересів, що адекватні для своєї фінансової філософії. Побудовано система забезпечення фінансової безпеки підприємства на основі ієрархічної системи трьох рівнів: фінансові методи, фінансові інструменти, фінансові важелі. Проаналізовано внутрішніх та зовнішніх загроз фінансової безпеки підприємств. Здійснено класифікацію загроз фінансової безпеки підприємств за шістьма групами ознак: форми прояву; від сфери виникнення; середовища; здатність реалізації; вид об'єкта

атак; розмір очікуваних втрат. Доведено, що фінансовий менеджмент ризиків (система управління ризиками) є частиною системи фінансової безпеки підприємства. Зазначено три компоненти фінансового менеджменту ризиків: якісний аналіз ризиків, кількісна оцінка ризиків та розробка оптимізації ситуацій ризиків. Перспективами подальших досліджень у цієї предметної області є обґрунтування методів та показників оцінки, факторів, що впливають на фінансову безпеку та рівнів фінансової безпеки з метою здійснення об'єктивної релевантної оцінки стану фінансової безпеки підприємств.

Ключові слова: *фінансова безпека, ризик, банкрутство, управління, стратегія.*

Аннотація. *В статті розглядаються особливості теоретических и методологических аспектов фінансової безпеки підприємств. Теоретическо-методологическою основою дослідження являються сучасні теорії, концепції и гіпотези управління підприємством. Використовується компаративний аналіз. Методологическою и інформаційною основою роботи являються наукові роботи, матеріали періодических виданій, інформаційні ресурси Інтернет. Доведено, що фінансова безпека підприємств забезпечує високий рівень фінансової безпеки національної економіки. Було проведено контент аналіз українських наукових публікацій за період 2017-2021 років в сфері предметної області. Визначені основні особливості дефініції «фінансової безпеки підприємства»: забезпечує баланс и стабільне фінансове положення; сприяє ефективній діяльності підприємства; дозволяє визначити проблемні області діяльності підприємства на ранніх етапах; нейтралізує кризис и запобігає банкрутству. Визначені ключові елементи стабільності системи фінансової безпеки*

предприятий. Утверждается, что система финансовой безопасности конкретных предприятий обеспечивает дифференцированный уровень количественных и качественных параметров защиты своих финансовых интересов, которые адекватны для его финансовой философии. Построена система обеспечения финансовой безопасности предприятия на основе иерархической системы трех уровней: финансовые методы, финансовые инструменты, финансовые рычаги. Анализируются внутренние и внешние угрозы финансовой безопасности предприятий. Построена классификация угроз финансовой безопасности предприятий в соответствии с шестью группами особенностей: формы проявления; из сферы возникновения; среда; способность реализовываться; тип объекта атаки; размер ожидаемых потерь. Доказано, что управление финансовым риском (система управления рисками) является частью системы финансовой безопасности предприятия. Существует три компонента управления финансовыми рисками: высококачественный анализ рисков, количественная оценка количественных рисков и развития ситуаций риска. Перспективы дальнейших исследований в этой предметной области состоит в том, чтобы обосновать методы и показатели оценки, факторов, которые влияют на финансовую безопасность и уровни финансовой безопасности для оценки состояния финансовой безопасности предприятий.

Ключевые слова: *финансовая безопасность, риск, банкротство, управление, стратегия.*

Summary. *The features of the theoretical and methodological aspects of the financial security of enterprises are considered in the paper. Modern theories, concepts and hypotheses of enterprise management are the theoretical and methodological basis of the paper. Comparative analysis is used. Scientific works, materials of periodicals, information resources of the Internet are the*

methodological and informational basis of the paper. It has been proven that the financial security of enterprises ensures a high level of financial security of the national economy. Content analysis of Ukrainian scientific publications on the subject for 2017-2021 was carried out. The main features of the definition of "enterprise financial security" were identified: provide balance and stable financial position; contribute to the efficient enterprise operation; allow to identify problem areas of an enterprise in the early stages; neutralize crisis and prevent bankruptcy. The key elements of the stability of the enterprise financial security system were identified. It is stated that the financial security system of specific enterprises provides a differentiated level of quantitative and qualitative parameters for protection of their financial interests, which are adequate for their financial philosophy. A system for ensuring the financial security of an enterprise was built on the basis of a hierarchical system of three levels: financial methods, financial tools, financial leverage. Internal and external threats to the financial security of enterprises were analyzed. A classification of threats to the financial security of enterprises was created in accordance with six groups of features: forms of manifestation; areas of origin; environment; ability to implement; type of object of attack; size of expected losses. It has been proven that financial risk management (risk management system) is part of a company financial security system. There are three components of financial risk management: high quality risk analysis, quantitative assessment of quantitative risks and development of risk situations. Prospects for further studies in this subject area are to substantiate methods and indicators of assessment, factors that affect financial security and levels of financial security for assessment of the state of financial security of enterprises.

Key words: *financial security, risk, bankruptcy, management, strategy.*

Постановка проблеми. Фінансова безпека суб'єктів господарювання є частиною фінансової безпеки держави, оскільки підприємство створює

додану вартість, яка утворює валовий внутрішній продукт на рівні держави. Окрім того, підприємства є основними платниками податків, які впливають на формування доходів державних та місцевих бюджетів. Отже, високий рівень фінансової безпеки підприємства надає можливості державі виконувати свої функції та забезпечити економічний розвиток, покращити соціальні стандарти.

В умовах економічної та політичної нестабільності, мінливості факторів мікро- та макросередовища, що впливають на діяльність підприємства, оцінка фінансової безпеки постає особливо актуальним питанням. Оцінка фінансової безпеки дозволяє підприємству звести до мінімуму загрози фінансової нестабільності та підвищити безпеку свого існування.

Економічна ситуація в будь-якій країні залежить від рівня його виробничого сектора. Тому стабільний розвиток бізнесу є однією з пріоритетних передумов забезпечення влади державної економічної системи. Діяльність підприємства завжди супроводжується виникненням великої кількості загроз, які можуть спричинити фінансову нестабільність. Однією з головних завдань системи забезпечення фінансової безпеки підприємств є захист власних фінансових інтересів від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення ефективності діяльності підприємства. Зрозуміло, що концепція фінансової безпеки повинна відповідати загальній концепції економічної безпеки підприємства. Однак, при цьому мати власний зміст, який відрізняє проблеми фінансової безпеки від інших видів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем фінансової безпеки підприємства займаються багато науковців. В рамках нашого дослідження відокремимо найбільш значимі.

Мельник С. І. сформував визначення фінансової безпеки підприємства виходячи із суті базових складових понятійного апарату, зокрема

«безпека», «стійкість», «інтерес», «ризик» й «загроза» та визначив ключові зовнішні та внутрішні загрози для фінансової безпеки промислових підприємств [1].

Шуміло О. С. та Савченко К. В. дослідили сутність понять «фінансова безпека» і «фінансова стійкість підприємства», проведено критичний аналіз визначень науковців, визначені спільні та відмінні риси зазначених категорій, досліджено взаємозв'язок між ними та вплив його на фінансову діяльність підприємства [2].

Краснокутська Н. С. та Коптєва Г. М. на основі проведеного контент-аналізу і визначених сутнісних ознак фінансової безпеки підприємства визначили дефініцію, яка відрізняється комплексністю та логічною узгодженістю з базовими категоріями «безпека» та «фінанси» [3]. Запропоноване у статті власне визначення є підґрунтям для подальших досліджень і дозволяє спрямувати більш детальну увагу на зміст і узгодженість фінансових інтересів підприємства із наявним потенціалом, незбалансованість яких призводить до порушень фінансової безпеки та потребує прийняття управлінських рішень [3].

Сердюков К. Г. та Головченко Ю. В. визначили необхідність розробки попереджувальних заходів щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства за допомогою системи показників та критеріїв їх оцінки, систематизації способів та методів ідентифікації та нейтралізації загроз, обґрунтування тенденцій та ймовірних негативних сценаріїв розвитку підприємства, що може призвести до зниження рівня фінансової безпеки підприємства, тощо [4].

Химич І. Г., Винник Т. М., Константюк Н. І., Тимошик Н. С. та Юрик Н. Є. зазначили, що до основних внутрішніх складових фінансової безпеки підприємства належать: організаційна складова, що полягає в ефективній методиці організації формування та успішній реалізації основних етапів побудови чітких взаємозв'язків між всіма наявними

внутрішніми складовими фінансової безпеки підприємства, тобто виступає своєрідним початковим етапом, що з'єднує між собою всі інші ланки управління на основі їх організаційної взаємодії; управлінська складова, що відображається в особливостях правильно побудованого менеджменту на підприємстві на основі виконання основних обов'язків його персоналу та їх делегування, а також в умінні прийняття ефективних управлінських рішень з врахуванням правил гнучкої адаптації для чіткого вирішення наявних та виявлених проблем; фінансово-економічна складова, що являє собою сформований, з урахуванням організаційної та управлінської складових, фінансово-економічний план, що стосується як самої діяльності, так і загального розвитку підприємства в цілому з врахуванням швидкозмінних умов ведення бізнесу на національному та міжнародному рівнях [5].

Швець Ю. О. та Цикало К. С. розробили авторську модель оцінки рівня фінансової безпеки з урахуванням особливостей галузі промисловості та поточного стану ринкової кон'юнктури [6]. Модель створена на базі інтегрального показника, який ураховує 16 показників, що характеризують діяльність промислового підприємства [6]. Для врахування особливостей окремого підприємства та змін в його середовищі запропонована модель може модифікуватися через нове ранжування показників [6].

Аналіз наукових публікацій свідчить про різноманітність досліджень у предметній тематиці. Але залишаються поза увагою недостатньо обґрунтовані теоретико-методичних аспектів фінансової безпеки підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних аспектів фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що рівень економічної безпеки підприємства може характеризуватися ступенем часу та простору, що забезпечує гармонізацію інтересів підприємства та її контрагентів (клієнтів, постачальників, конкурентів, інвесторів, уряду, суспільства). Інтереси підприємства визначають його взаємодію з суб'єктами зовнішнього середовища, проведеного постійно або протягом обмеженого періоду часу, силою або обраним напрямом розвитку підприємства.

Контент-аналіз наукових висновків з цього питання дозволяє визначити перелік фінансових інтересів підприємств, що включають: максимізація добробуту власників підприємств; збільшення прибутковості капіталу; адекватність фінансових ресурсів на всіх етапах розвитку компанії; фінансова стабільність компанії в умовах його зростання; високий рівень інвестиційної діяльності та ефективність інвестицій; ефективна нейтралізація фінансових ризиків; високий рівень фінансової інноваційної діяльності; швидкий подолання фінансової кризи.

Аналіз фінансової безпеки визначає статус підприємства, кореспонденцію фінансової та економічні можливостей з переважаючими умовами на ринках та в країні, й, таким чином, надає можливість здійснити об'єктивну оцінку точності та доцільності обраної фінансової стратегії. Тому фінансова безпека підприємства може бути охарактеризована також як система, що спрямована на створення (коригування) та впровадження ефективних фінансових стратегій.

При визначенні фінансової безпеки підприємства як стабільної системи, можна відокремити такі пріоритетні моменти:

1. Стабільність системи фінансової безпеки підприємства (ФБП) розглядається як динамічна зміна економічних характеристик. Разом з параметрами статичного стану, ФБП може характеризуватися глобальними тенденціями та змінами у розвитку.

2. Стабільність системи ФБП не є абсолютною – значення певних параметрів розвитку може мати циклічний або ситуативний характер. Однак, коливання окремих параметрів системи ФБП підтримують необхідний рівень захисту фінансових інтересів.

3. На різних етапах розвитку система ФБП може змінюватися та отримати новий рівень стабільності параметрів (такі періоди переходу можна віднести до нового життєвого циклу підприємства, який є переживає фінансову кризу або реорганізацію).

Ці ключові моменти можуть бути реалізовані за допомогою наступних важелів: доходи, витрати, прибуток, кредит, капітал, інвестиції, запаси, облігації, страхові платежі, ставки, ціни, заробітна плата, амортизація, податки, стимули, санкції, дивіденди, правила безпеки та стандарти, межі та резерви та ін.

Відносини між компонентами фінансової безпеки підприємств розглянуто на рис. 1.

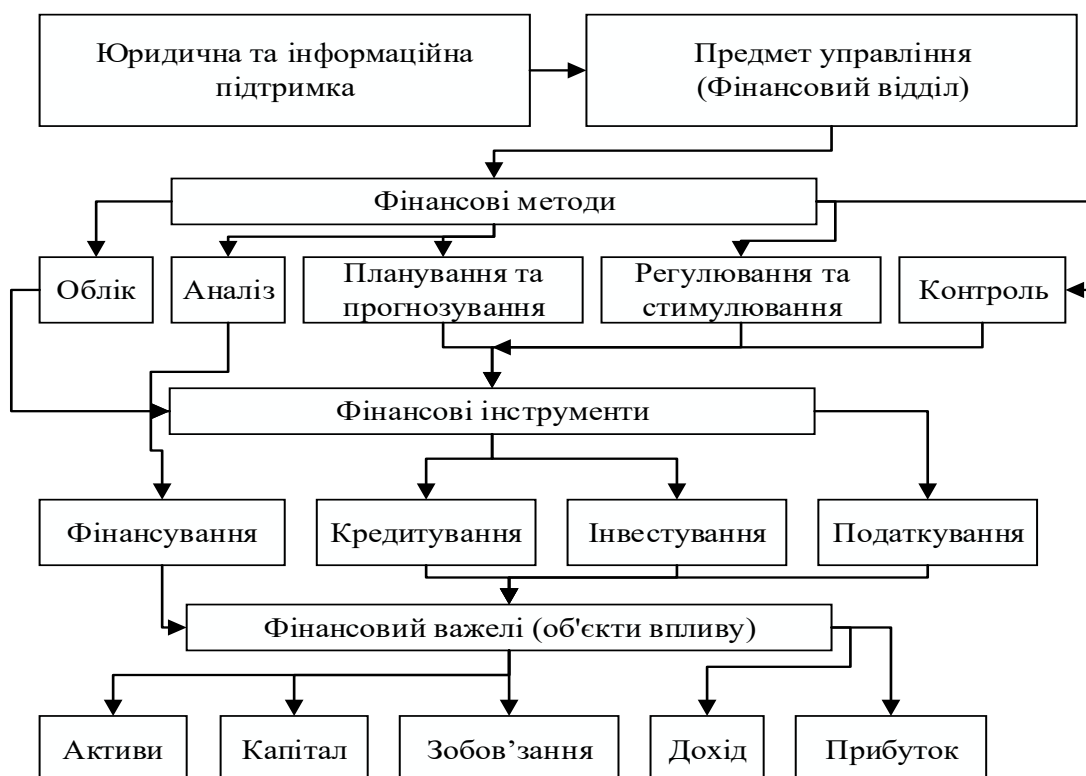

Рис. 1. Система забезпечення фінансової безпеки підприємства

Джерело: систематизовано авторами на основі [7; 8; 9]

Вибір фінансових інструментів, що використовуються для здійснення фінансових методів, залежить від фінансового стану підприємства.

Фактори, що впливають на фінансову безпеку підприємства, визначаються багатьма загрозами, які можуть призвести до погіршення фінансового становища, як наслідок, збільшити ймовірність банкрутства. Тому досягнення достатнього рівня фінансової безпеки вимагає ретельного вивчення внутрішніх та зовнішніх факторів діяльності підприємства. Існує дві групи чинників що призводять до виникнення фінансової кризи на підприємстві:

1. Стратегічні помилки в організації ділової активності, які роблять підприємство неконкурентоздатним на ринку незалежно від кількості наявних ресурсів та якості управління (неправильно обрана сфера діяльності, оцінка ринкових умов, стратегія розвитку тощо).

2. Помилки у здійсненні управління підприємством – неправильно визначена структура капіталу, неоптимальний розподіл ресурсів, невдачі у фінансовому плануванні тощо. Таким чином, криза на підприємстві виникнути під впливом різних факторів зовнішнього середовища. Зовнішнє середовище розглядається як сукупність рушійних сил, що впливають на діяльність підприємства на ринку.

Внутрішня (ендогенна) субгрупа, що складається з сил та факторів, що пов'язані з організаційною структурою, економічним потенціалом, географічними межами діяльності, фінансами, управлінням та маркетингу. Підприємство здатне контролювати ці фактори.

Зовнішня (екзогенна) субгрупа, що складається з факторів, з якими підприємство взаємодіє. Зовнішнє середовище складається з факторів, які знаходяться за межами компанії та здатні впливати на його діяльність. Більшість цих факторів є неконтрольованими (зміна тенденцій популяції населення, економічні умови, прийняті зміни законодавства), але на деяких

з них підприємство здатне впливати (політичні, технологічні розробки, конкурентна ситуація). Діяльність підприємства на ринку значно залежить від здатності ефективно реагувати на ключові зміни у зовнішньому середовищі.

Фактори (умови, дії), які запобігають повній реалізації фінансових інтересів компанії у процесі своєї діяльності, повинні розглядатися як загрози. Враховуючи класифікацію факторів, що впливають на бізнес, можемо зробити класифікацію загроз ФБП (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація загроз фінансової безпеки підприємств

Класифікаційна ознака	Типи
Форми прояву	кількісні загрози (незалежно від погіршення планів у фінансовому стані та платіжну дисципліну тощо); якісні загрози (фінансова криза, банкрутство, корпоративні конфлікти, падіння ринку, заморожування банківських рахунків, закриття зовнішніх ринків тощо).
Від сфери виникнення	загрози від недобросовісної конкуренції; загрози від покупців; загрози від підрядників; загроза, спричинена працівниками; загрози від кримінальних організацій; загрози, спричинені діями державних службовців та місцевих органів влади.
Середовища	зовнішнє (екзогенне) ризик зміни мікросередовища та макросередовища; внутрішнє (ендогенне), пов'язані з недоліками в управлінні підприємством, може бути викликана обставинами непереборної сили.
Здатність реалізації	реальні; потенційні.
Вид об'єкта атак	інформаційні; фінансові; персоналу.
Розмір очікуваних втрат	загроза катастрофічної кількості збитку; загрози критичному розміру збитків; загрози, що викликають труднощі; загрози прийняттого розміру збитків; незначна загроза.

Джерело: систематизовано авторами на основі [8; 9; 10]

Суб'єкти господарювання в Україні недостатньо захищені від наслідків внутрішніх та зовнішніх факторів: об'єктивні чинники, розкрити яких важко або неможливо передбачити, та суб'єктивні чинники, пов'язані з відсутністю або низькою якістю управління ризиками та системою моніторингу фінансового стану. Фінансовий менеджмент ризиків (система

управління ризиками) є складової системи фінансової безпеки підприємства, що має такі складові:

1. Якісний аналіз ризиків, що загрожують фінансовій безпеці підприємства – деталізація складних ризиків та їх ідентифікації, виявлення факторів ризику.

2. Кількісна оцінка ризику, яка надає можливості визначити ймовірність виникнення та розміру потенційних фінансових втрат.

3. Розробка оптимізації ситуацій ризиків шляхом мінімізації або нейтралізації ризиків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Фінансова безпека підприємств є однією з основних складових національної безпеки будь-якої країни, оскільки підприємства є платниками податків, які утворюють дохідну частину бюджету та забезпечують створення нових робочих місць. Рівень заробітної плати, безробіття та валовий внутрішній продукт залежить від фінансового стану суб'єктів господарювання.

Підприємства надають товари, послуги, роботи з метою задоволення потреб населення. Тому необхідно постійно контролювати фінансовий стан підприємств, щоб уникнути фінансової кризи та подальшого банкрутства. Необхідно забезпечити науково обґрунтовані методи та показники оцінки, фактори, що впливають на фінансову безпеку та рівні фінансової безпеки з метою здійснення об'єктивної релевантної оцінки стану фінансової безпеки підприємств.

Література

1. Мельник С. І. Фінансова безпека підприємства: сутність та сучасні проблеми забезпечення. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 1(2). С. 7-12.

2. Шуміло О. С., Савченко К. В. Взаємозв'язок категорій фінансова безпека підприємства і фінансова стійкість підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 2(2). С. 38-42.
3. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 14-19.
4. Сердюков К. Г., Головченко Ю. В. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 627-631.
5. Химич І. Г., Винник Т. М., Константюк Н. І., Тимошик Н. С., Юрик Н. Є. Фінансова безпека підприємства як антикризовий метод управління. *Modern Economics*. 2021. № 25. С. 153-159.
6. Швець Ю. О., Цикало К. С. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. № 25(1). С. 162-168.
7. Дем'янчук М. А. Методичний інструментарій оцінки ефективності реалізації стратегії фінансової безпеки підприємства. *Фінансовий простір*. 2018. № 3. С. 71-81.
8. Бондарчук Н. В., Фесенко А. В. Управління системою фінансової безпеки підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 9(61). С. 237-240.
9. Бугай В. З., Бурдило О. В. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 2. С. 42-46.
10. Патарідзе-Вишинська М. Економічне моделювання оцінки рівня фінансової безпеки підприємств. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1. С. 75-80.

References

1. Meljnyk, S.I. (2017), "Financial security of the enterprise: essence and modern problems", *Problemy systemnogho pidkhodu v ekonomici*, vol. 1(2), pp. 7-12.
2. Shumilo, O.S. and Savchenko, K.V. (2017), "Interrelation of categories "financial security of enterprise" and "financial sustainability of enterprise"", *Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademiji*, vol. 2(2), pp. 38-42.
3. Krasnokutsjka, N.S. and Koptjeva, Gh.M. (2019), "The definition of «financial security of enterprise»: the basic approaches and features", *Biznes Inform*, vol. 7, pp. 14-19.
4. Serdjukov, K.Gh., and Gholovchenko, Ju.V. (2017), "Theoretical aspects of the company's financial security", *Ekonomika ta suspiljstvo*, vol. 9, pp. 627-631.
5. Khymych, I.Gh., Vynnyk, T.M., Konstantjuk, N.I., Tymoshyk, N.S., and Juryk, N.Je. (2021), *Modern Economics*, vol. 25, pp. 153-159.
6. Shvecj, Ju.O., and Cykalo, K.S. (2017), "The methodical approach to estimating the level of financial security of industrial enterprises", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija: Ekonomika i menedzhment*, vol. 25(1), pp. 162-168.
7. Dem'janchuk, M.A. (2018), "Methodical instrumentation of estimation of efficiency of implementation of the strategy of the financial security of the enterprise", *Finansovyj prostir*, vol. 3, pp. 71-81.
8. Bondarchuk, N.V., and Fesenko, A.V. (2018), "Management of the system of financial safety of the enterprise", *Molodyj vchenyj*, vol. 9(61), pp. 237-240.
9. Bughaj, V.Z., Burdylo, O.V. (2019), "Methodological approach to assessing the level of financial security of enterprises", *Biznes-navighator*, vol. 2, pp. 42-46.

10. Pataridze-Vyshynsjka M. (2019), "Economic simulation of the assessment of the level of financial security of enterprises", *Naukovyj visnyk Mykolajivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni V.O. Sukhomlynsjkogho. Serija: Ekonomichni nauky*, vol. 1, pp. 75-80.